

Nástroje politiky ŽP

Jana Soukopová

Ekonomické nástroje – definice

- **definice:**

„prostředky ochrany životního prostředí, jejichž účelem je podnítit zájem na ochraně životního prostředí ekonomickou stimulací“

Ekonomické nástroje

- Založeny k dosažení ekologických cílů způsobem, který je nákladově efektivnější než přímá administrativní regulace
- Založeny na nepřímém ovlivňování znečišťovatelů
 - Ti se mohou sami rozhodnout, zda je pro ně finančně výhodnější vynaložit určité náklady na zamezení, popř. omezení poškozování ŽP nebo ŽP poškozovat a platit za to – poplatky, daně, apod.

[Podstata]

- Nahrazení, popř. doplnění chybějících nebo nedostatečných hodnotových signálů, které poskytuje standardní tržní mechanismus

[Znaky

- **opatření finanční povahy**, tedy opatření, při nichž dochází k akumulaci, alokaci, redistribuci a/nebo užití peněžní masy,
- **cílem je přispět k ochraně životního prostředí**,
- k jejich realizaci může docházet **jak ve veřejné sféře, tak i ve sféře soukromé**,
- **primárním účelem je buď ovlivňování chování** regulovaného subjektu, **nebo zajištění** disponibilních finančních **prostředků** k provádění opatření na ochranu životního prostředí, případně obojí,
- **váží se zásadně k právem dovolenému** (ať mlčky či výslovně) **způsobu chování** - nejde o tresty (účelem není sankcionovat protiprávní jednání)

[Výhody]

- **minimalizace celkových společenských nákladů nutných na dosažení stanovených environmentálních efektů** (nepůsobí plošně, ale přihlížejí k různým nákladům jednotlivých subjektů na zamezení znečištění),
- podněcování subjektů k **ekonomicky optimálnímu snižování znečištění** (nikoli pouze ke splnění nařízených norem a limitů),
- **minimalizace nároků na státní administrativu** (neboť působí v rámci hry tržních sil) a díky tomu snížení nákladů, omezení nebezpečí korupce ap.;
- vytváření dodatečného **zdroje prostředků** na ochranu prostředí.

Ekonomické nástroje – funkce

■ motivační

chování	ekonomicky výhodné	ekonomicky nevýhodné
příznivé pro ŽP	+ / +	+ / -
nepříznivé pro ŽP	- / +	- / -

■ akumulační

též: internalizační, fiskální, zajišťovací,
kompenzační

Ekonomické nástroje – druhy

- platby k ochraně životního prostředí
 - daně (včetně daňových úlev)
 - poplatky
 - cla
 - cenové úhrady
- fondy
 - státní a jiné veřejné fondy
 - finanční rezervy, finanční jistoty (kauce)
 - „zelené“ investiční fondy
- povinné environmentální pojištění
- trhy s obchodovatelnými kvótami a limity
- zálohové systémy
- výdaje z veřejných rozpočtů
 - přímé výdaje na opatření k ochraně životního prostředí
 - finanční podpory (dotace, úvěry, záruky za komerční úvěry, cenové garance)
- (oceňování životního prostředí)

[Platební nástroje I.]

■ Daně

- tzv. environmentální daně (z uhlí aj. fosilních paliv a energie z nich)
- zvýhodnění / znevýhodnění u „obecných“ daní (různá forma, příklady: DPH, spotřební daně, ...)
- celková „bilance“ daňové soustavy

■ Cla

- ústup

■ Cenové úhrady

- za užívání veřejných zařízení

[Daně]

- Na základě daňové statistiky OECD jsou za ekologické daně v České republice považovány veškeré poplatky k ochraně ŽP. Mezi tyto daně patří
 - dálniční známka,
 - mýtné,
 - silniční daň,
 - spotřební daň,
 - daň z minerálních olejů.
- V roce 2007 vznikly v rámci Ekologické daňové reformy tři nové daně
 - daň ze zemního plynu,
 - daň z pevných paliv a
 - daň z elektřiny.

Ekologická daňová reforma

- Vstupem České republiky do EU započalo **přibližování** naší země různým **evropským systémům včetně toho daňového**.
- Jedním z požadavků na Ministerstvo financí (MF) byla i tzv. **Ekologická daňová reforma**.
- Počínaje rokem 2007 začalo MF realizovat tzv. první etapu, která spočívá ve zdanění zemního plynu (a některých dalších plynů), pevných paliv a elektřiny.
- Už nyní lze konstatovat, že **MF nedodrželo slib kompenzace nových daní snížením sazeb důchodového pojištění** – pro rok 2008 se sazby neměnily a jejich pokles v roce 2009 už souvisel s novým systémem nemocenského pojištění.

Etapy ekologické daňové reformy

■ První etapa

- 2007 – současnost
- zdanění zemního plynu (a některých dalších plynů), pevných paliv a elektřiny.
- Domácnosti platí od roku 2008
- Zdražila topení uhlím o 10% a elektřinu o 1,5%

■ Druhá a třetí etapa

- V roce 2010 až 2013 by mělo v rámci druhé etapy dojít ke **změnám sazeb a daňových zvýhodnění** u pevných paliv elektřiny a zemního plynu. **NERÉALIZUJE SE**

- V poslední fázi, plánované mezi roky 2014 – 2017 pak MF předpokládalo **prohloubení a rozšíření daňové základny** v závislosti na výsledcích z předcházejících let. **JAK TO ALE BUDE – NEVÍME!!!**

Daňové úlevy

- **u DPH** – snížená sazba na určité výrobky a služby ekologického charakteru
 - Výrobky - např. palivové dřevo v polenech, štěpka, třísky, dřevěný odpad aj. – ekologické palivo, rostliny a semena a živé dřeviny, cibule aj.,
 - Služby - sběr a svoz komunálního odpadu, odvádění a čištění odpadních vod, vodní doprava, shromažďování, úprava a rozvod vody, .
- **u daně z příjmu PO** – u nás osvobozeny od daně
 - Příjmy z provozu malých vodních elektráren do výkonu 1 MW, větrných elektráren, tepelných čerpadel, solárních zařízení, zařízení na výrobu a energetické využití bioplynu a dřevoplynu, zařízení na výrobu elektřiny nebo tepla z biomasy, zařízení na výrobu biologicky degradovatelných látek stanovených zvláštním předpisem, zařízení na využití geotermální energie (dále jen "zařízení"), a to v kalendářním roce, v němž byly poprvé uvedeny do provozu, a v bezprostředně následujících pěti letech
- **u spotřební daně** – snížená sazba u pohonných hmot jako je bionafta či bioplyn. Vláda přijala (koncem roku 2009) návrh MŽP, aby se zvedl podíl biopaliv v benzínu i naftě.
- **u silniční daně** – osvobozeny vozidla která mají elektrický nebo hybridní pohon, používají jako palivo zkapalněný ropný plyn nebo stlačený zemní plyn, jsou vybavena motorem pro spalování benzínu a ethanolu označeného jako E85.
- **u daně z nemovitostí** – osvobozeny pozemky mající vliv na krajinu –(např. území zvláště chráněných podle zákon a ochrany přírody a krajiny, přístupné parky, remízky, háje a větrolamy, pozemky sloužící výlučně k účelu zlepšení stavu ŽP, aj.)

[Platební nástroje II. - poplatky]

pojem, druhy:

- Emisní poplatky
(za znečišťování / poškozování život. prostředí)
- Poplatky za využívání přírodních zdrojů
- Uživatelské poplatky
- Poplatky za výrobky
 - poplatky za spotřebu látek poškozujících ozónovou vrstvu Země

[Poplatky za znečišťování]

- Tento typ nástroje vede z ekonomického hlediska k nákladově efektivnímu řešení.
 - Jedná se o řešení, kdy je stanoveného cíle dosaženo s minimálními náklady. Subjekty, pro které je dosažení cílů politiky životního prostředí relativně levnější přispívají relativně více a naopak subjekty, pro které je dosažení těchto cílů relativně dražší, přispívají méně.
- Příjemcem poplatků je buď Státní fond životního prostředí, obecní rozpočty, rozpočty krajů, případně státní rozpočty. Tento příjem se využívá účelově k nápravě škod nebo na podporu ekologických projektů

[Emisní poplatky]

- **poplatky za znečišťování ovzduší**
 - stanoveny zákonem č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů ,
 - placeny provozovateli stacionárních zdrojů, které se kategorizují podle velikosti na zvláště velké, velké, střední a malé podle jejich výkonu
 - Mezi zpoplatněné látky patří především tuhé emise, SO₂ (oxid siřičitý), NO_x(oxidy dusíku), CO (oxid uhelnatý), C_xH_y (uhlovodíky).
 - Způsob výpočtu poplatků je dán zákonem. U malých zdrojů je to roční paušál podle druhu používaného paliva. U zvláště velkých, velkých a středních zdrojů závisí výše poplatků na druhu a množství škodlivin

[Emisní poplatky]

- **poplatky za vypouštění odpadních vod povrchových a podzemních (dva různé poplatky)**
 - upraveny ve vodním zákoně č. 254/2001 Sb
 - Znečišťovatel je povinen platit poplatek jak za znečištění, tak i za objem vypouštěných odpadních vod.
 - Poplatek se platí především při vypouštění nerozpuštěných látek, rozpuštěných anorganických solí, ropných látek, nebo pokud je zjištěna zvýšená acidita a alkalita
 - Poplatek platí kdo
 - vypouští odpadní vodu do toku **v množství větším než 100 000 m³ za rok** nebo
 - vypouští vodu, **kteřá nese znečištění větší, než uvádí příloha číslo dvě vodního zákona**
 - Poplatky jsou placeny příslušnému celnímu úřadu na základě podkladů ČIZP
 - Příjmy směřují do Státního fondu Životního prostředí.

[Emisní poplatky]

- **poplatky za ukládání odpadů na skládky,**
 - upraveny zákonem č. 541/2020 Sb., o odpadech
 - Poplatníkem je dle zákona č. 541/2020 Sb., o odpadech ten, kdo pozbývá vlastnické právo k odpadu, při jeho předání k uložení na skládku obec, pokud je původcem ukládaného komunálního odpadu, nebo provozovatel skládky, pokud uložil odpad na jím provozovanou skládku, nebo určil odpad při jeho uložení na skládku jako technologický materiál pro technické zabezpečení skládky. Plátcem poplatku je provozovatel skládky. Provozovatel skládky je povinen poplatek za ukládání odpadů na skládku od poplatníka vybrat a odvést správci poplatku, kterým je
- poplatky za spalování odpadů,
- poplatky za hluk,
- administrativní, resp. místní poplatky

Poplatky za užití přírodních zdrojů

■ poplatky za odběry podzemní vody

- za odebrané množství podzemní vody. Poplatek je stanoven novelou zákona č. 20/2004 Sb., o vodách. Příjemcem poplatků je z 50% Státní fond životního prostředí a z 50 % rozpočty územně příslušného kraje.

■ poplatky za odběry povrchových vod

- Platba, kterou hradí organizace, které odebírají vodu z povrchových vod jeho správci (tedy Povodí)

■ odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu

- stanoveny zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů. Souhlas s odvodem poskytuje příslušný orgán ochrany zemědělského půdního fondu. Výběr mají v kompetenci celní úřady. Výnos z odvodů směřuje z 60 % Státnímu fondu životního prostředí a z 40 % rozpočtům obcí příslušného katastru.

Poplatky za užití přírodních zdrojů

- **poplatky za odnětí pozemků plnicích funkci lesa**
 - Výše poplatku je určena orgánem státní ochrany lesů a výběr mají v kompetenci celní úřady. Příjemcem poplatků je z 60% Státní fond životního prostředí a z 40 % rozpočty obcí příslušného katastru. Vytěžené prostředky musí být využity na zlepšení životního prostředí obce a na zachování lesa.
- **úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytých vyhrazených nerostů**
 - Sazba úhrady se pohybuje v rozmezí 100-1000 Kč za 1 hektar
- **poplatky za kácení dřevin**
 - Nemusí se žádat o povolení, pokud dřeviny nedosahují stanovených rozměrů, tedy pokud dřeviny dosahuje výšky do 80 cm a 130 cm nad zemí nebo se jedná o souvislý keřový porost do 40 m².

Uživatelské poplatky

- poplatky za spotřebu látek poškozujících ozonovou vrstvu,
 - poplatek za výrobu a dovoz regulovaných látek, který napomáhá chránit ozonovou vrstvu Země
 - Poplatky jsou vybírány za látky, které poškozují ozonovou vrstvu a produkty, které je zahrnují
- poplatky za užívání vybraných umělých hnojiv a pesticidů,
- poplatky za používání tašek z umělých hmot, apod.

[Uživatelské poplatky]

- pokrytí nákladů kolektivních služeb
- financování místních vlád
- sběr odpadu,
- stočné

[Platby za komunální odpad]

- Způsoby stanovení:
 - Úhrada za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálního odpadu (jde o smluvní poplatek, smlouva musí být uzavřena písemně a obsahovat výši poplatku)
 - Poplatek za komunální odpad (poplatník každá fyzická osoba, při jejíž činnosti vzniká odpad a plátcem je vlastník nemovitosti, kde vzniká komunální odpad)
 - Místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálního odpadu (v praxi nejrozšířenější, sazbu tvoří částka 250 Kč za osobu a kal. rok a částka stanovená na základě skutečných nákladů obce za předchozí rok)

Fondy

- **Státní a jiné veřejné fondy**

účel: *alokace fin. prostředků pro financování opatření k ochraně ŽP*
např.: SFŽP, krajské fondy pro naléhavá opatření (vody), Jaderný účet, Recyklačný fond (SK),

- **Finanční rezervy**

účel: *zajistit fin. prostředky pro budoucí jistou potřebu*
např.: provoz skládek odpadu, těžba nerostů)

- **Finanční jistiny / kauce**

účel: *zajistit fin. prostředky pro budoucí možnou potřebu*
např. přeshraniční přeprava nebezpečného odpadu
alt. k povinnému pojištění

- **„Zelené“ investiční fondy**

Povinné environmentální pojištění

- Předmětem odpovědnost za poškození životního prostředí, ne škoda! (?)
 - Např.: prevence závažných havárií, atomové právo, přeshraniční přeprava odpadů

Zálohové systémy (deposit-refund system)

- princip: zboží (příp. obal apod.) se neprodává, ale „vydává na zálohu“ (záruka vrácení peněz při vrácení „zboží“ – neplést s reklamací!!!)
- příklady: vratné lahve aj. obaly

Trhy s obchodovatelnými kvótami a limity

■ Předmět obchodu:

- NE povolení, ale oprávnění, resp. povinnost
- převoditelné, kvantifikovatelné, měřitelné
- příklady: emise CO₂ aj. skleníkových plynů, půda, ...

■ Vymezení trhu:

- teritoriální (s ohledem na předmět), bubbles
- personální

■ Fáze:

- stanovení celkové kvóty a její rozdělení, resp. stanovení indiv. limitů
 - cena, metoda
- „spotřeba“, obchodování (organizace trhu), ofsety aj.

■ Zpřísnování podmínek:

- redistribucí, výkupem, snižováním hodnoty

Flexibilní tržní mechanismy - obchodovatelné povolení

- převoditelné kvóty („cap and trade“)
- kredity na snížení emisí
- průměrné limity na obdobné výrobky
- převoditelná uživatelská práva
- převoditelná práva čerpat přírodní zdroje

[Finanční podpory]

- granty, dotace, dary:
 - ze státního rozpočtu,
 - z účelových fondů,
 - z evropských fondů
 - z mezinárodních fondů
- výhodné půjčky (soft loans),
- garance úvěrů.

Hodnocení ekonomických nástrojů

■ Výhody:

- Tržní konformita
- Nižší náklady regulace
- Ekonomická efektivnost
- Inovativnost

■ Nevýhody:

- Nejistý výsledek
- Omezený věcný dopad

■ Rizika:

- „Kouzlo nechtěného“
- „Vytloukání klínu klínem“
- „Vyschlé zdroje“
- „Motivovaný regulátor“

[Dobrovolné nástroje]

- Dobrovolné dohody
- EMAS
- ISO 14001
- Národní program čistší produkce
- Národní program environmentálního značení (ECOLABELLING)

[Motivační nástroje]

- Motivační schémata
- ISNO a MESOH u odpadů (princip PAYT)
- Chytrá řešení typu SMART
- Environmentálně zaměřené hry

[Komunikační nástroje]

- Komunikační kampaně

Komunikační nástroje

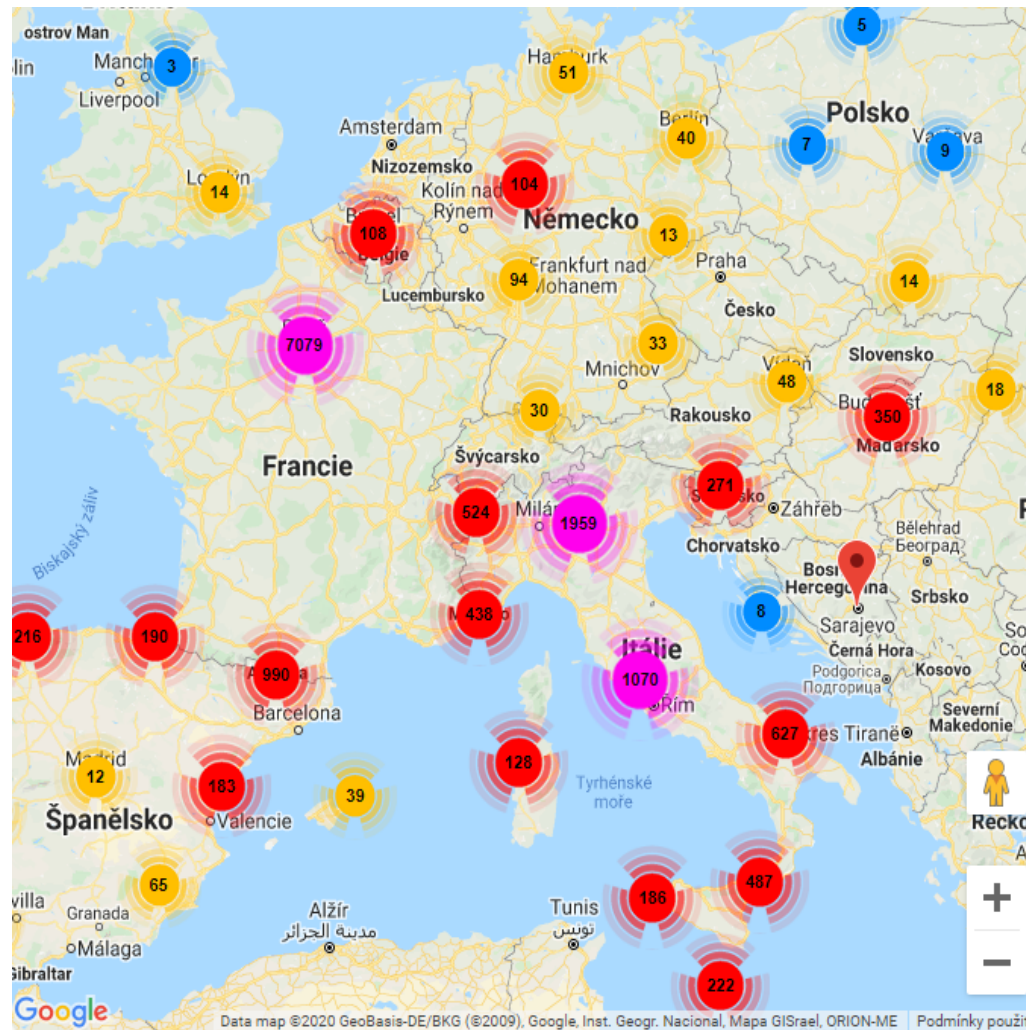
■ Sociální média

[Komunikační nástroje]

- Brožury a letáky
- Osobní kontakt (doorstepping)
- Nudging (pošťuchování)
- Pobídkové programy
- Příkladné chování institucí
- Tvorba zpráv – eventy

Mapa počtu akcí pořádaných pod záštitou Evropské komise v rámci Týdne pro redukci odpadu

[Komunikační nástroje]

- Zábavní průmysl a celebrity

[Informační nástroje]

- Státní správa
- Univerzity a neziskové organizace
- Internetové portály
- Konference
- Webináře a kurzy
- Publikace

Děkuji za pozornost

soukopova@econ.muni.cz